

А. Я. Бублик,
аспірант кафедри фінансів, кредиту та страхування,
Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

СУЧАСНИЙ СТАН СПОЖИВЧОГО РИНКУ ЯК ПЕРЕДУМОВА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РЕГУЛЮВАННЯ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ

L. Bybluk,
Postgraduate student of the Department of Finance, Credit and Insurance,
Lviv Trade and Economic University

THE CURRENT STATE OF THE CONSUMER MARKET AS A PREREQUISITE FOR THE
IMPLEMENTATION OF THE STATE POLICY OF REGULATION OF CREDIT ACTIVITY

У статті з'ясовано, що для належної оцінки сучасного стану ринку споживчого кредитування необхідно здійснити більш детальне ретроспективне дослідження розвитку банківського споживчого кредиту в Україні. У дослідженні аргументовано необхідність постійного (ефективного) державного регулювання споживчого кредитування. Надано (наведено) статистичні дані щодо зміни кількості кредитів, наданих резидентам України у розрізі секторів економіки у період 2007—2016 років. Проаналізовано динаміку показників, що характеризують кредити надані домашнім господарствам, банками України на задоволення споживчих потреб у розрізі валюти та терміну вкладу, здійснена візуалізація динаміки вказаних показників. Проілюстрований також процес зміни процентних ставок за споживчими кредитами у розрізі валют у період 2007—2016 рр., та подана характеристика процентної політики вітчизняних фінансово-кредитних та валютної політики держави.

In this article it was determined that in order to assess the current state of the consumer lending market, we need to carry out a more detailed retrospective study of the development of bank consumer credit in Ukraine. This study raises the necessity of constant state regulation of consumer lending. The statistics on changes in the number of loans granted to Ukrainian residents by sector of the economy in the period from 2007 to 2016 are provided. The dynamics of indicators characterizing loans granted to households, banks of Ukraine for satisfaction of consumer needs in terms of currency and term of deposit is analyzed, visualization of the dynamics of these indicators is carried out. The process of changing interest rates for consumer loans by currencies in the period from 2007 to 2016 is also illustrated, and the characteristic of the interest rate policy of the domestic financial and credit and monetary policy of the state is presented.

Ключові слова: кредит, споживчий кредит, споживчий ринок, державний нагляд, державний контроль.
Key words: credit, consumer credit, consumer market, state supervision, state control.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ

Механізм впливу споживчого кредиту на економіку країни реалізується за такою логічною послідовністю: упровадження споживчого кредитування — зростання сукупного попиту — зростання сукупної пропозиції — збільшення надходжень до державного бюджету у вигляді податків — поліпшення рівня соціальної захищеності населення країни [1], тому проблема аналізу сучасного стану ринку споживчого кредитування та розробка інструментів покращення його функціонування, а також удосконалення діючого механізму державного регулювання досліджуваних відносин є вкрай актуальною у новітній економічній теорії і потребує негайного вирішення.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Вивченням та дослідженням стану споживчого ринку та процесу розвитку та становлення державного регулювання споживчого кредитування займалися такі вітчизняні вчені, як: Бортніков Г.П., Вітлінський В.В., Герасимович А.М., Гончаренко В.В., Єгоричева С.Б., Євтух О.Т., Ковальчук Т.Т., Кузнєцова Л.В., Лагутін В.Д., Мороз А.М., Міщенко С.В., Науменкова С.В., Олексієнко М.Д., Охріменко І.Б., Примостка Л.О., Рябініна Л.М., Савлук М.І., Сусіденко В.Т., Черкашина К.Ф., Чуб О.О., Шульга Н.П. та інші. Але в зв'язку з динамічністю та нестабільністю ринку споживчого кредитування, аналіз закономірностей та тенденцій його функціонування, як передумови здійснення державного регу-

Таблиця 1. Обсяги кредитів, наданих резидентам України у розрізі секторів економіки в період 2007–2016 рр.

Показники	Період (роки)									
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Усього, млн грн	426867	734022	723295	732823	801809	815142	910782	1020667	981627	998682
Темп приросту, %	-	72	-0,1	0,1	0,9	0,2	11,7	12,1	-0,4	1,7
Фінансові корпорації, крім НБУ, млн грн	5 932	9 789	14 014	13 430	16 441	16 229	19 317	25 576	15 564	11 583
Темп приросту, %	-	65	43,1	-0,4	22,4	-0,1	19	32,4	-39,1	-25,6
Загальнодержавне управління, млн грн	4	12	5 755	8 817	8 532	5 803	5 908	4 926	3 364	1 430
Темп приросту, %	-	2	-52	53,2	-0,3	-32	1,8	-16,6	-31,7	-57,5
Нефінансові корпорації, млн грн	260 476	443665	462215	500961	575545	605425	691903	778 841	787795	822114
Темп приросту, %	-	70,3	4,2	8,4	14,9	0,5	14,3	12,6	0,1	0,4
Інші сектори економіки, млн грн	160 455	280556	241311	209615	201291	187685	193654	211 325	174904	163555
Темп приросту, %	-	74,9	-14	-13	-4	-0,7	0,3	0,9	-17,2	-0,6
У тому числі споживчі кредити, млн грн	160 386	280490	241249	209538	201224	187629	193529	211 215	174869	163333
Темп приросту, %	-	74,9	-14	-13,1	-4	-6,8	3,1	9	-17,2	-6,6

Джерело: розраховано автором на основі [2].

лювання досліджуваних відносин є актуальним завданням сучасних наукових доробків.

ЦІЛІ СТАТТІ

Метою написання наукової статті є здійснення неупередженого та ґрунтовного аналізу стану споживчого ринку як передумови реалізації державного регулювання кредитної діяльності в Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідження споживчого ринку в умовах трансформації економіки та динамічних глобалізаційних процесів є вкрай важливим завданням сучасної економічної теорії. Це зумовлено тим, що на споживчому ринку переплітаються ключові інтереси споживачів і виробників кінцевої продукції. За своїм призначенням споживчий ринок виконує багатогранні функції життєзабезпечення населення. Він є механізмом інтенсивного зворотного стимулюючого впливу споживчого виробництва на весь комплекс галузей економіки й на соціально-економічну ситуацію в суспільстві. Його випереджаючий розвиток є передумовою прискорення темпів економічного зростання. Неєфективне ж функціонування споживчого ринку спричиняє макроекономічні диспропорції та структурні деформації соціально-економічного розвитку національної економіки та добробуту населення [6].

Цікавим є також те, що загальні обсяги кредитування, незважаючи на нестабільність економічної ситуації в Україні, мали тенденцію до зростання. Статистичні

дані щодо зміни кількості кредитів, наданих резидентам України у розрізі секторів економіки у період 2007–2016 років, наведено у таблиці 1.

Охарактеризуємо темпи приросту споживчого кредитування в загальній кількості кредитів, наданих резидентам України. Отже, найвищі обсяги кредитування демонструє період 2007–2008 років, коли темп зміни склав 74,9% відсотки.

Впродовж 2009–2012 років, в зв'язку з світовою фінансовою кризою прослідковується спад обсягів кредитування і темп приросту в кінці 2012 року склав – 6,8%.

Впродовж міжкризового періоду 2013–2014 років темп приросту обсягів споживчого кредитування склав 9%. А вже з 2014 року обсяги позичкового капіталу домашнього господарства поступово знижувалась, досягнувши показника 163,333 млн грн у 2016 році, що на 47,770 млн грн менше за результат 2014 року, це явище пояснюємо високим рівнем неповерненості залучених фінансових ресурсів

Проаналізуємо процес надання кредитів на споживчі потреби кредитними установами в розрізі валюти вкладу, відсоткових ставок за позиками та термінами їх сплати.

Хочемо зазначити, що можливість банків надавати кредити населенню в іноземній валюті зумовила масштаби розвитку споживчого кредиту в Україні, його цільову спрямованість і строковість, а також, на жаль, і залежність цього розвитку від зовнішніх запозичень. Проаналізуємо динаміку показників, що характеризують кредити надані домашнім господарствам, банками

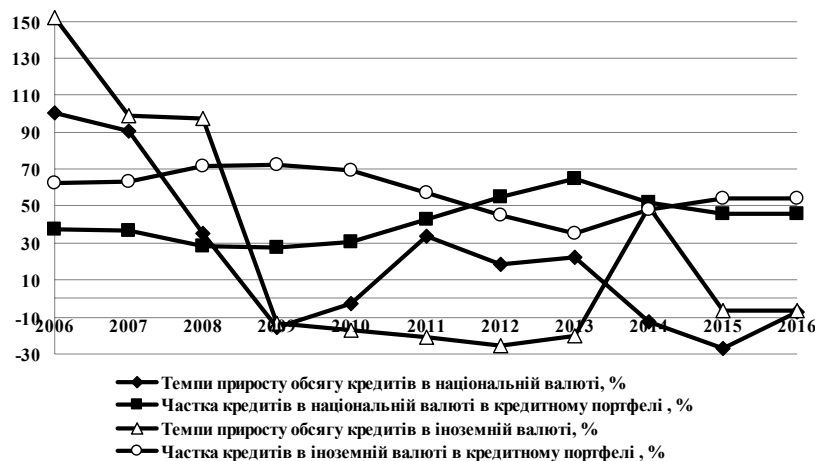

Рис. 1. Показники, що характеризують кредити надані домашнім господарствам, банками України на задоволення споживчих потреб у розрізі валюти вкладу

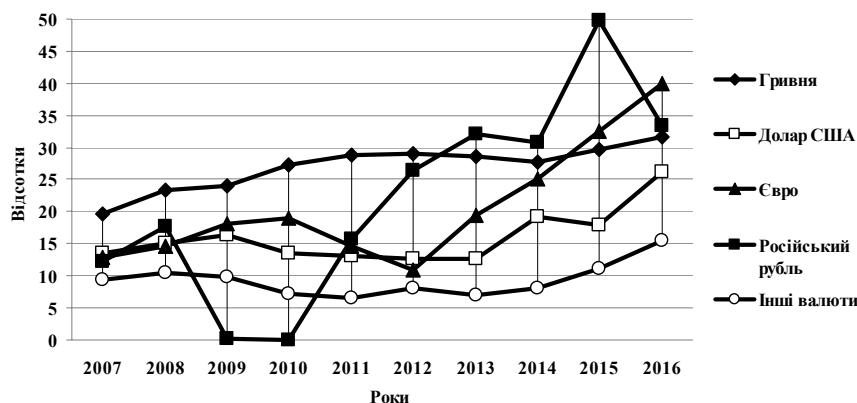

Рис. 2. Динаміка зміни процентних ставок за споживчими кредитами у розрізі валют у період 2007–2016 рр.

Рис. 3. Показники, що характеризують кредити надані домашнім господарствам, банками України на задоволення споживчих потреб у розрізі терміну вкладу

України на задоволення споживчих потреб у розрізі валют вкладу за допомогою рисунка 1.

Отже, у період 2006–2011 рр. у структурі кредитів наданих суб'єктам господарювання за видами валют переважала частка кредитів виданих в іноземній валюті. Так, станом на кінець 2006 року частка таких кредитів складала 62,6%, темп приросту відносно 2005 року склав 152,1%, у 2011 році тенденція дещо змінилась в сторону зростання попиту на гривневі вклади, але валова частка кредитів виданих в іноземній валюті складала 56,9%, при темпі зміни -20,9%. Переважне зростання споживчих кредитів в іноземній валюті можна пояснити нижчим рівнем процентних ставок порівняно з відсотками за кредити в національній валюті в умовах стабільності обмінного курсу гривні щодо долара США. Процентні ставки за гривневими вкладками були рівні 19,6% у 2007 році та 28,8% на кінець 2011 року, тоді коли відсотки за доларовими вкладками склали 13,5% — у 2007 році та 13,2% у 2011 році. Ілюстрація даної динаміки представлена на рисунку 2.

У період 2011–2014 рр. ситуація з валютним кредитуванням змінилась на протилежну, у зв'язку із подорожчанням долару США. Це мало значне макроекономічне значення, оскільки саме доларові кредити склали основну частину кредитів наданих в іноземній валюті. В цей проміжок часу частка кредитів наданих в національній валюті складала 102,7 млрд грн у 2011 році, чи 54,7% загального обсягу споживчого кредитування, кількісно збільшився даний показник у 2014 році до позначки 110 млрд грн, проте темп його зміни склав -12,5%. Ще однією причиною було те, що у 2011 році Верховна Рада ухвалила зміни до Закону України "Про захист прав споживачів" і заборонила надання та отримання споживчих кредитів в іноземній валюті. Пропа-

ліною закону була можливість визначення зобов'язання в іноземній валюті шляхом її застосування у вигляді еквіваленту. Період 2014–2016 років ознаменувався новою хвилею доларизації, темп приросту валютних вкладів у 2015 році склав — 6,4%, проте їх питома вага зростає до 54,2%, укріпившись на рівні 54,4% у 2016 році.

Причиною тимчасової стабілізації валютування споживчого кредитування центральним банком стало прийняття у травні 2015 року "Меморандуму щодо врегулювання питання реструктуризації споживчих кредитів в іноземній валюті". Меморандум був запропонований банками, що мають найбільший портфель кредитів фізичних осіб в іноземній валюті, і передбачає реструктуризацію споживчих кредитів в іноземній валюті, що отримані під заставу нерухомості, залишок за основною частиною яких не перевищує 2,5 млн грн за офіційним курсом гривні до іноземної валюти, установленим Національним банком України на 1 січня 2015 року [3]. Найважливішою підставою практичної реалізації положень Меморандуму стало підписання 5 травня 2015 року Президентом України Закону України "Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо реструктуризації кредитних зобов'язань з іноземної валюти в гривню)" [4]. Зміни до Податкового кодексу звільняють від оподаткування податком на доходи фізичних осіб прибутки фізичної особи-позичальника, які виникають у разі прощення кредитором частини боргу. Зокрема скасовано 22% податку з доходу фізичних осіб у разі прощення частини валютного кредиту під час переведення його в гривню [5].

Проаналізуємо динаміку зміни показників, що характеризують кредити надані домашнім господарствам, банками України на задоволення споживчих потреб у розрізі терміну вкладу за період 2006–2016 років за допомогою рисунка 3.

У структурі кредитів наданих суб'єктам господарювання за строками кредитування частка довгострокових кредитів значно вища за частку кредитів до одного року. На кінець 2006 року питома вага довгострокових кредитів складала 84,4%, темп приросту відносно 2005 року був рівним 139,8%, тоді як у підсумку 2016 року їх питома вага дорівнювала 76,8%, при темпі зміни -6,7%. Зазначимо також те, що до кризового 2014 року при нерівномірних темпах приросту як короткострокових, так і довгострокових кредитів, їх обсяги мали тенденцію до постійного збільшення. Так, у 2006 році було видано 69,2 млрд грн кредитів на довгий термін зберігання, і 12,8 млрд грн на термін до одного року, а у 2014 році обсяг споживчих кредитів у розрізі терміну сплати збільшився до позначок 154,1 млрд грн та 57,1 млрд грн, відповідно.

Період 2014—2016 років ознаменувався загальним спадом обсягу споживчого кредитування, і відповідно зменшилися темпи приросту довгострокових кредитів до -6,7%, а короткострокових до -6,4%. Цікавим є факт зростання інтересу до короткотермінових кредитів, їх питома вага протягом аналізованого періоду збільшилась з 15,6% у 2006 році до 23,2% у 2016 році, що пояснюємо збільшенням попиту населення на кредити для задоволення поточних потреб.

ВИСНОВКИ

З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Аналіз стану споживчого ринку як передумови реалізації державної політики регулювання кредитної діяльності наочно окреслив те, що процес державного регулювання досліджуваних відносин особливо актуальним в сучасних умовах. Цією статтею з'ясовано, що до основних тенденцій сучасного стану вітчизняного ринку споживчого кредитування відносимо колосальну доларизацію, спричинену високим рівнем зовнішніх запозичень та величиною процентних ставок на валютні кредити, що порівняно з відсотками за кредити в національній валюті в умовах стабільності обмінного курсу гривні щодо долара США довгий час були значно нижчими. Цікавим є також зростання інтересу населення України до споживчих кредитів на короткостроковій основі, через збільшення попиту на кредити для задоволення поточних потреб громадян держави. Аналіз темпів приросту споживчого кредитування в загальній кількості кредитів, наданих резидентам України виявив щорічну тенденцію до зростання.

Література:

1. Крупка М.І. Оцінка обсягів та якості кредитного портфеля банків України / М.І. Крупка // БІЗНЕС ІНФОРМ. — 2015. — № 11. — С. 1—6.
2. Бюлетень Національного банку України [Електронний ресурс]: щомісячне аналітично-статистичне видання НБУ. — 2016. — Режим доступу: <http://bank.gov.ua/doccatalog/document?id>
3. Меморандум щодо врегулювання питання реструктуризації споживчих кредитів в іноземній валюті [Електронний ресурс]: Постанова Правління НБУ від 07.05.2015. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0160500-15>
4. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://http://www.bank.gov.ua>
5. Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо реструктуризації кредитних зобов'язань з іноземної валюти в гривню) [Електронний ресурс]: Закон України від 03.07.2014р. № 1573-VII. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1573-18>
6. Филюк Г. Тенденції розвитку споживчого ринку України [Електронний ресурс] / Г. Филюк, О. Шевчук / Товари і ринки. — 2011. — № 1. — Режим доступу: <http://tr.knteu.kiev.ua/files/2011/11/5.pdf>

References:

1. Krupka, M.I. (2015), "Estimation of volumes and quality of loan portfolio of Ukrainian banks", BIZNES INFORM, vol. 11, pp. 1—6.
2. The Official site of the National Bank of Ukraine (2016), "Biuletен' Natsional'noho banku Ukrainy", available at: <http://bank.gov.ua/doccatalog/document?id> (Accessed 30 September 2017).
3. The National Bank of Ukraine (2015), "Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine "A memorandum on the regulation of the issue of the restructuring of consumer loans in foreign currency"", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0160500-15> (Accessed 9 October 2017).
4. The Official site of the National Bank of Ukraine (2017), available at: <http://http://www.bank.gov.ua> (Accessed 16 October 2017).
5. The Verkhovna Rada of Ukraine (2014), The Law of Ukraine "On Amendments to the Tax Code of Ukraine (Regarding Restructuring of Credit Obligations from Foreign Currency into Hryvnia)", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1573-18> (Accessed 9 October 2017).
6. Fyliuk, H. and Shevchuk, O. (2011), "Trends in consumer development in the Ukrainian market", Tovary i rynky, [Online], vol. 1, available at: <http://tr.knteu.kiev.ua/files/2011/11/5.pdf> (Accessed 18 Aug 2017).

Стаття надійшла до редакції 13.11.2017 р.

www.agrosvit.info
Передплатний індекс: 23847

Виходить 24 рази на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук з ЕКОНОМІКИ